
OAZE K'IK HEN DEN EERSTE PRIJS, KOOK MIJN MOEDER PAP MEE RIJS

Deel V : Persoonlijke getuigenissen van primussen (Slot)

23. Mevrouw **Monique Minnaert** uit Gentbrugge stuurde ons zelf een verslag over de primusviering en stelde ons enkele foto's en haar medaille ter hand. "Op het einde van het schooljaar 1946-47 was ik primus in de Gemeentelijke Meisjesschool te Gentbrugge.

De laatste zondag van juni in de voormiddag had de prijsuitreiking plaats in aanwezigheid van de Heer Burgemeester en het Schepencollege. Na de uitvoering van diverse toneelstukjes had dan de eigenlijke prijsuitreiking plaats. De primus werd de laatste afgeroepen. Op de tonen van het vaderlands lied werd mij een medaille om de hals gehangen door de burgemeester. (Fig. 15) Na vele felicitaties door de schepenen en andere gemeenteraadsleden werd dan hulde gebracht door de klasgenootjes. Er werd een brief voorgelezen en zij hadden mij verrast met marmeren boekensteunen. Ook mijn ouders werden in het hele gebeuren betrokken.

Na de prijsuitreiking was het een triomftocht naar huis. De burens hadden in de omgeving een omhaling gedaan en het huis versierd (Fig. 14) en bij mijn thuiskomst werd terug een brief voorgelezen en werd mij een armbanduurwerk geschonken wat in die tijd uitzonderlijk was gezien de oorlogsjaren nog niet zo lang voorbij waren. Familieleden, vrienden en kennissen schonken mij dan nog vele andere geschenken waar ik heel gelukkig mee was. Ik mocht ook veel bloemen in ontvangst nemen van de school, burens en vrienden.

De geschenken en de bloemen werden tentoongesteld voor het vensterraam zodat alle voorbijgangers konden kijken en meegenieten.

Fig. 14. Primus Monique Minnaert uit de gemeentelijke Meisjesschool van Gentbrugge in 1947 met ouders, medaille, geschenken en bloemen voor de versierde voordeur met vermelding : "HULDE AAN ONZEN PRIMUS." Reproductie : Fotoburo Bodenghien. Verzameling Eddy Levis.

Fig. 15. Eremedaille van de Gentbrugse gemeentescholen toegekend aan Monique Minnaert in 1947. De zilverkleurige medaille heeft een \varnothing van 5 cm en draagt recto de afbeelding van een zegegodin met staf en lauwerkrans. Zij daalt van haar troon. Aan haar voeten liggen een leeuw en palmtakken. Verso : de inscriptie : "GEMEENTESCHOOL VAN GENTBRUGGE 1947 Minnaert Monique 27.10.1933" waarrond gestrikte palmtakken met een ster in top. Er is geen ontwerper vermeld. De medaille hangt aan een 7,5 cm breed lint in de kleuren geel-blauw. Foto : Fotoburo Bodenghien. Verzameling Eddy Levis.

De maandagavond werd een serenade gebracht door de Koninklijke Muziekmaatschappij "De Neerschelde" (bestaat heden nog). Dat was hier op Gentbrugge de traditie. De muzikanten werden dan door de ouders getraceerd op een pintje bier.

Daarna heb ik mijn studies aangevat in het Provinciaal Handels- en Taalinstituut toen nog gevestigd in de Savaanstraat te Gent. Daar volgde ik de cursussen boekhouding en secretariaat waar ik de zes jaren bijna altijd de eerste van de klas was met grote onderscheiding (meer dan 80 % der punten).

Na mijn studies ben ik aan het werk gegaan in een accountantbureau."

24. Met : "Mijnheer, g'hebt hier ne primus aan de lijn!" begint **Kamiel Ryckaert** zijn verhaal.

"In 1948 was ik primus in het achtste in de St.-Antoniusschool in de Gebroeders Van Houttestraat in de thans Gentse deelgemeente Gentbrugge. Mijn ouders werden van dit feit op de hoogte gesteld door een speciale kaart die ik nog steeds bezit (Fig. 16). Het feest van de prijsuitreiking werd opgeluisterd met een toneelstuk waarin ikzelf meespeelde. Ik weet nog dat er in de zaal een volle rij stoelen voorbehouden was voor mijn ouders en de familie, die alleen door mijn moeder en vader ingenomen waren. Andere familie was er niet bij. Ik kreeg er een medaille met aan de ene zijde : "Ryckaert Kamiel" en op de andere "1948 - St.-Antoniusschool - Gentbrugge" (Fig. 17).

Na de plechtigheid trokken we te voet met de boeken onder de arm van Gent-

Gentbrugge, 7/7/48

Mijn beste Mensen,

Ik heb het genoeg U uit te nodigen op de prijsuitdeling van de school. Uw zoon Kamiel is primus van de school en zal dan ook als dusdanig gevierd worden. Hij heeft het wel verdiend, want het is een flink student en een beste jongen; daar bij heel eenvoudig en zonder er trots op te gaan. Gij zult waarschijnlijk aan dat kind veel genoeg beleven, als u hem op de goede weg houdt gedurende de eerste jaren die zijn schooltijd volgen.

Ik durf hopen dat hij ons een broertje in de plaats zal sturen.

Het feest is op Zaterdag toek. in de Kring te 3 uur
Kom een beetje vroeger om een goede plaats te hebben
Br. Gerard.

Fig. 16. Tekst van de gele briefkaart die Kamiel Ryckaerts ouders op 7 juli 1948 ontvingen. Na het 8e lj. verliet Kamiel de St.-Antoniusschool van de broeders Maristen. Maar Br. Gerard "durft hopen dat hij ons een broertje in de plaats zal sturen." Verzameling E. Levis.

Gentbrugge

Prijzuitreiking Broederschool « St. Antonius ». — De zaal van de « Kring » was werkelijk te klein voor de talrijke belangstellenden. Op de eerste rijen bemerkten we : de h. Burgemeester en E. H. Pastoor, de hh. schepenen De Vuyst en Melre, E. H. de Backere, de h. Norbert Rigelle en G. Vanmaldegem enz. De ordedienst werd verzekerd door de oud-leerlingen Ingenieurs E. D'Hondt en W. Aelterman alsook door Willy De Rey.

De kleine artisten voerden met brio het zeer gevarieerd programma uit door het publiek op een daverend applaus onthaald.

E. H. Pastoor De Deyn sprak over de noodzakelijkheid van de christelijke opvoeding, waarna E. Broeder Bestuurder overging tot de prijsuitdeling en het afroepen der punten : Hier volgen enige gegevens :

1e Stj. op 36 Ll. : Grève G. (Ledeb.) ; Callens W. (G. br.) ; De Wolf J. (id.)

2e Stj. op 41 Ll. : V. Der Eecken E. (G. br.) ; Delvoye R. (Gent) ; De Smet W. (G. br.)

3e Stj. op 32 Ll. : De Schepper J. (Led) ; Wesemael W. (Gb.) ;

e Lanoo A. (Gb.)

4e Stj. op 36 Ll. : Delporte W. (Gb.) ; Smet P. (Led.) ; Maifliet E. (Gb.) 5e Stj. op 30 Ll. : Pula W. (Gb.) ; Leys W. (Gent) ; Janssens M. (Gbr.)

6e Stj. op 30 Ll. : Van Parijs H. (Led.) ; Chevalier E. (Gbr.) ; Maes Vict. (Gent).

7e studiejaar : Baute E. (Gbr.) ; Villers J. (Gbr.) ; Acke W. (Gb.)

8e Stj. op 18 Ll. : Ryckaert K. (Destelb.) ; Schittecatte (Led.) ; De Clercq J. (Gbr.)

9e Stj. : Fockedey L. (Gbr.) ; Step L. (Gbr.) ; Kaes C. (Gbr.)

Davidfonds voor Vrije Scholen : Opstellen : Ryckaert K. 1e prijs ; Fockedey L. 3e prijs.

Piano : Van Parijs H. ; Van de Caüter P. ; Pastoor Werner.

Dactylo : Step Lucien, De Wilde René.

Ryckaert Kamiel van Destelbergen ontving de volgende prijzen. De medaille als Primus van de school voor 1948. Eerste prijs van het 8e studiejaar. Bijzondere prijs door de medestudenten gekocht. Prijs van de Oud-Leerlingen (Woordenb. Larousse 1947). 1e prijs voor Ned. opstel (vanwege het Davidfonds). 1e prijs voor Taalkennis (Davidfonds van Gentbrugge).

Fig. 17. Krantenknipsel uit dagblad "Het Volk" met een verslag over de prijsuitreiking op de Broederschool St.-Antonius in de Kring te Gentbrugge. Juli 1948. Kamiel Ryckaert voegt eraan toe. : "Ik meen dat het "De Duivelsburcht" was die we speelden met het 8ste jaar."

brugge naar het Eenbeekeinde te St.-Amandsberg, waar we in een café aan de stelplaats een pint gingen drinken waarna we de bus naar Destelbergen namen. Thuis was er helemaal niets voorzien. Mijn ouders liepen daar helemaal niet zo hoog mee op en in onze buurt te Destelbergen, wist niemand dat. Achteraf kreeg ik nog "ne portepenne" (vulpen) en nog enkele andere geschenken van burens en familie, maar verder studeren zat er voor mij niet meer in. Ik moest gaan werken van mijn ouders. Ik ben niet verder naar school gegaan. Vader was bloemist-knecht en van studiebeurzen hadden mijn ouders nog nooit gehoord. Zo kwam het dat ik eerst begon in de "Gêsfabriek" op de Nieuwe Vaart, een textielfabriek van de U.C.O. Wat ik mij nog steeds herinner is mijn eerste loon : 344 F- voor 48 uren werk per week hetzij 7F- en enkele centiemmen per uur...

Nog later trad ik als autobuschauffeur in dienst bij de N.M.V.B. (Buurtspoorwegen). Na 40 jaar werken, waarvan 34 jaar bij de N.M.V.B. bracht ik het via interne examens van controleur en eerste controleur tot bewegingschef. Sinds 1990 ben ik met brugpensioen."

Kamiel Ryckaert zegt filosofisch : "Niettemin ben ik tevreden, ondanks anderen die na mij in de klas waren, het verder brachten dan ikzelf. Tot nu toe ben ik steeds gezond geweest en dat is de belangrijkste factor in dit leven. Hopelijk kan ik het nog lang zo houden."

25. **Yolande Lully** schreef zelf een kort verslag over haar ervaringen als primus in 1950.

In 1950 was ik "primus" van het 8e studiejaar in de Stadsschool, Sleepstraat te Gent, waar ik vanaf de leeftijd van 5 jaar (bewaarklasje) school liep. Ikzelf vond er niets aan het middelpunt van de belangstelling te zijn maar mijn ouders beschouwden dit als een eer waar dan ook wat formaliteiten mee gepaard gingen. Eerst was er de prijsuitreiking die gewoonlijk in de KNS plaats had en waar vooral de moeders bij aanwezig waren.

Leerlingen van verscheidene scholen hadden plaats genomen op banken, opgesteld op scene. De meisjes waren volledig in het wit gekleed, met witte kousjes, witte schoenen, witte handschoenen.

Volgens de bekomen resultaten werden door een leerkracht de namen afgeroepen. Met alle ogen in de zaal op u gericht moest u naar voren op scène komen en er een, vooraf ingestudeerde buiging maken.

Vooraanstaande personen uit het onderwijs, waaronder inspecteurs, juryleden, hadden op de eerste rij in de zaal plaats genomen en deelden de prijsboeken uit. Ook bijzondere prijzen van uitmuntendheid werden toegekend.

Mijn moeder had verscheidene neven die lid waren van de muziekkfanfare van de Vrijheidsliefde, met lokaal aan de Gasmeterlaan. (Hoek Spaarstraat) Die kwamen me aan huis een serenade geven.

Spelend kwamen zij van het H. Kerst tot aan onze woning in de Doornzelestraat. Buren kwamen buiten bij het horen van de muziek en brachten applaus uit op de muzikanten en de primus.

Het krijgen van geschenken hoorde er bij en dit vond ik natuurlijk wel leuk. Een omhaling, in de straat gedaan te mijner ere, zou me de zo lang begeerde fiets bezorgen. Familieleden van mijn moeder legden uit voor een gouden ring met mijn initialen, die ik enkele jaren geleden verloor op mijn werk.

Verder kreeg ik o.m. nog van vrienden en kennissen van mijn ouders woordenboeken, die ik nu nog raadpleeg wanneer nodig; een handtas, sinds lang versleten; mijn eerste fotoalbum, waar ik kiekjes van mijn schooljaren in terug vind.

Ook de vele bloemen herinner ik mij en grote potten hortensia's, dit waren de bloemen die dan in trek waren. Onze salon leek wel een veelkleurige, geurige serre geworden. Nu behoort het geven van een bloemstukje tot de gewoonste zaken ter wereld maar toen, in de jaren 50, vijf jaren na de Bevrijding, was dit een evenement.

Een amateur fotograaf zou deze heuglijke dag vastleggen doch jammer genoeg liep iets fout met de belichting en waren bijna alle foto's mislukt.

Achteraf werden mijn klasvriendinnen bij mij thuis vergast op chocolademelk en boterkoeken. Dit was tevens afscheid nemen van elkaar want het volgende schooljaar zouden wij immers aan een andere school in de stad, verder weg van huis, gaan studeren.

Ikzelf koos voor een handelsopleiding.

26. Suzanne Vorstermans was primus perpetuum van het eerst tot het achtste leerjaar in de St.-Antoniusschool, de lagere school van de parochie St.-Anna, een afdeling van de Nieuwenbos, waar les gegeven werd in het Nederlands. "In 1949 in het achtste leerjaar zat ik bij zuster Lutgardis. Na de plechtigheid op school werd ik met een open koets aan de school afgehaald en naar de Tarbotstraat aan de Heirnis gevoerd, waar wij woonden. De volledige buurt was versierd met guirlandes van de ene kant van de straat naar de andere. Ook mijn voordeur en de vensters waren met slingers behangen. Voor de rest was het nogal sober. Het was ook tamelijk geïmproviseerd want het was niet ver op voorhand geweten wie primus ging zijn. Zo was er geen muziek, maar wel werden er door burens, vrienden of kennissen foto's gemaakt. Ik weet zelfs niet meer door wie. Na vier jaar "English-Club" ging ik als bediende werken in de textielfabriek "La Coriandre" achter de Minardschouwburg. Na mijn huwelijk en het grootbrengen van de kinderen hervatte ik de arbeid maar nu in de hoofdkantoren van de U.C.O. (Union Cotonnière) aan het Zuidpark. Nu ben ik op rust."

27. Mevrouw Christiane Schoonjans was leerlinge aan het St.-Jozefinstituut bij de zusters Maricollen van Deinze in de St.-Salvatorstraat te Gent. In 1951 behaalde ze er in het 7de leerjaar de zilveren medaille om alle jaren 90 % behaald te hebben en in 1952 de gouden medaille in het 8ste l.j. Men kende er ook nog het groen schouderlint voor goed gedrag en het rood schouderlint voor handwerk. De primusmedaille zelf werd om de hals gedragen aan een wit lint. De prijsuitreiking greep plaats op school. Elke klas bracht een zangstuk of een toneeltje. De kinderen werden per klas afgeroepen. Men moest toen naar voor komen en een "révérence" maken. Deze buiging werd vooraf aangeleerd met een belsignaal en de tellen : 1-2-3-4-5-6-7. In de zaal zaten eminente personen die de prijzen overhandigden. Buiten werd ik opgewacht door een koets die ons tot voor ons huis in de Justus Lipsiusstraat reed. (Fig. 18) Daar hadden familie en burens ons huis versierd. Een kind uit de buurt las een gelegenheidstekst voor en ik kreeg bloemen en geschenken aangeboden. (Fig. 19, 20) Die werden dan voor het venster uitgesteld. (Fig. 21) Ik weet nog dat ik een "Larousse" woordenboek kreeg, een lederen leesmap, een vulpen en vulpotlood, een doos voor naaigerief, een naaietui, een manicureset, een tas, lederen schoenen, parfum "Soir de Paris" en nog veel meer. (Fig. 22) Iemand uit de straat had het initiatief genomen om van huis tot huis een omhaling te doen bij de bewoners en commerçanten. Daarmee had men mij een gouden ring gekocht. Ik weet nog dat het die 10de juli prachtig zomerweer was want we reden onder een prachtig zonnetje daarna

Fig. 18. Primus Christiane Schoonjans uit de Justus Lipsiusstraat als feesteling in de open koets voor het St-Jozefinstituut in de H.-Kerststr. 16 in juli 1952 in het 8e lj. Foto : Studio Exact Heilig Kerstraat 34 Gent. Reproductie : Fotoburo Bodenghien. Verzameling E. Levis.

Fig. 19. Primus Christiane Schoonjans, rechtstaande in de open koets bij het voorlezen van de gelegenheidstoespraak in 1952 (8e lj.) voor haar woning in de Justus Lipsiusstraat te Gent. Foto : Studio Exact Heilig Kerstraat 34 Gent. Reproductie : Fotoburo Bodenghien. Verzameling E. Levis.

Fig. 20. Primus Christiane Schoonjans uit het 8e Ij. van het St.-Jozefsintituut in de Heilig Kerststraat 16 te Gent voor haar woning in de Justus Lipsiusstraat 15 te Gent. Deur- en raamkozijn zijn met bloemen versierd en de burens links hebben de driekleur uitgehangen. Foto : Studio Exact Heilig Kerstraat 34, Gent. Reproductie : Fotoburo Bodenghien. Verzameling E. Levis.

Fig. 21. Primus Christiane Schoonjans (1951) stalde al haar cadeaus uit voor de versierde venster in de Justus Lipsiusstraat 15 te Gent. Foto : Studio Exact Heilig Kerstraat 34, Gent. Reproductie : Fotoburo Bodenghien. Verzameling E. Levis.

Fig. 22. Primus Christiane Schoonjans. Zilveren medaille in het 7e lj. 10 juli 1951, poseert naast bloemen en geschenken. Foto : Studio Exact Heilig Kerststraat 34 Gent. Reproductie : Fotoburo Bodenghien. Verzameling E. Levis.

nog dwars door de stad bij een groot tante.

Ik was later graag onderwijzeres geworden, doch om gezondheidsredenen moest ik deze studies stoppen. Ik heb dan nog een tijdje als verkoopster gewerkt en nu werk ik in een spaarkas en verzekeringskantoor."

28. Van Mevr. Agnes Baes ontvingen we dit zelfgeschreven verslag. Naast haar primusmedaille ontving ze in de Visitatie in de Onderstraat nog het lint "Religion" in 1952 in de 4de moderne.

"Voor mij - ook voor mijn ouders - leek "de eerste" zijn een normale zaak... Vandaar vage herinneringen aan de primusgebeurtenis. Misschien ook mede de allergie die ik bezit voor alle soorten van openbaar huldebetoen! Dus :

15 juli 1952. Op school was er een klein feestje gebouwd voor mij. Daar hield ik wel van, omdat het bekomen van de gouden medaille een "concurrentiegeval" was en ik zo mijn fierheid streefde! Buiten de normale attributen behorende bij een prijsuitreiking, "schonk" de directie mij één leesboek... Daar tegenover kreeg ik van het bisdom Gent een prachtig Japans doek, geschilderd op zijde en dat als beloning voor de eerste prijs opstel van gans het bisdom.

Mijn moeder en ik gingen met de tram naar huis. Ze zei me : "Ge moet niet verschieten hoor, maar er zal veel volk zijn." Kijk, graag was ik teruggekeerd! Soit! Eens uit de tram gestapt stond ik - naar mijn gevoel althans - voor een vuurpeloton! Bijna alle huizen waren bevlagd. Ik woonde in een hoekhuis, (te St.-Amandsberg) en kon zo van ver de versiering zien : twee laurierboompjes langs beide kanten van de deur. Gejuich en geroep, handgeklap alom! "Proficiat!" was niet uit de lucht. Een meisje las een huldebrief en daarna begon de geschenkenregen. Van de buurt kreeg ik een samenhangende set : porte-plume en portemine in eboniet, zwart met donkergroen. Verder een reisetui, 2 lederen zakjes met nagelverzorging, een poëzie, een combinaison (!), "Lentedroom" getekend en eigenhandig overhandigd door de schrijfster Fernande De Rycke, een liseuse - ik ken er geen vertaling voor - (leesmap) een halsnoer en veel bloemen. Twee dikke woordenboeken waren er ook bij, alsook een keramieken tegel.

De traditie wou dat ik al dat eerbetoen voor de venster etaleerde. Mijn moeder zeurde daar wel over. Ze zei : "We moeten dat allemaal niet weten, dat gelul!"... Maar ze deed het voor "de klanten"! Mijn vader genoot innig van elk moment. Zo was hij, stil maar gelukkig. Die dag was het voor mij de eerste keer dat ik mijn vader zachtjes zag wenen, gewoon in een hoekje. Nu pas begrijp ik van welk vitaal belang het is goede ouders te mogen hebben... Kortom de dag was voor mij uniek! En mijn moeder zei 's avonds : "Kind, wat zoudt gij willen, iets speciaals?" En mijn antwoord was : "Boterhammen met verse koffie, een groot stuk kaas met mosterd van Tierenteyn!" 't Was bij ons in de beenhouwerij elke maaltijd vlees. Dus... als er kaas op tafel kwam, was het voor mij een hoogdag!

De herinneringen liggen hier voor mij, waaronder de gegraveerde medaille, de diploma's en het rapport. Eveneens twee foto's (Fig. 23) - de enige echte getuigen - van wat een gevoel het moet geweest zijn om primus te zijn."

Van huis uit mocht Agnes Baes wel verder studeren, wat in die tijd voor meisjes helemaal niet zo evident was, doch ze huwde op 19-jarige leeftijd, voedde 5 kinderen op en is nu nog huisvrouw. Dit alles belette haar niet aan zelfstudie te doen. zo studeerde ze nog talen en psychologie maar haar jeugdwens om airhostess te worden zat er niet in.

Fig. 23. Agnes Baes met moeder voor hun beenhouwerij te St.-Amandsberg. Reproductie : Fotoburo Bodenghien. Verzameling Eddy Levis.

Van deze lieve mevrouw die mij zelf telefonisch contacteerde, bezit ik noch de naam, noch het adres, noch het telefoonnummer zodat haar relaas hier verschijnt onder de voorlopige naam **Anoniem**, in afwachting dat zij zich na lezing van dit artikel opnieuw wil bekend maken.

"Ik liep school in de parochieschool voor meisjes in de Maïsstraat in de "Bloemekenswijk" en was in het schooljaar 1954-55 primus in het achtste leerjaar. Het was op school zo, dat wie 85 % had, een wit onderscheidingslint kreeg met de vermelding : "ERELINT". Van af 90 % kreeg men een medaille. Het feest had plaats op het podium van de kring en in de aanwezigheid van de pastoor en andere prominenten. Ik zal nooit vergeten dat men voor mij alleen "den Brabançonne" (volkslied) speelde. Mijn moeder en de leerlingen gaven daar bloemen af. We zijn dan te voet naar huis gegaan, want we woonden slechts in de Fuchsiastraat om de hoek. Daar wachtten de burens ons op met een huldebrief en kreeg ik geschenken waarvoor ze hadden samengelegd.

Na 1 jaar O.L.V. Visitatie moest ik van thuis mijn studies staken en ging ik werken bij drukkerij Temmerman als arbeidster. Van een oom mocht ik verder studeren, maar dat wou ik zelf niet. Als het niet vrijblijvend van mijn ouders kon, dan maar niet. Het studeren op andermans kosten zou mij te zeer verplicht hebben."

Ik had altijd graag kleuterleidster willen worden, doch ik moest van moeder gaan werken zoals de andere kinderen, het inkomen was nodig, primus of niet. Ik begon eerst op een naaiatelier en later als arbeidster in de papierfabriek van Langerbrugge. Van af de geboorte van de kinderen ben ik huisvrouw geworden en dat ben ik nu nog."

30. **Mevrouw Christine Verschraegen** volgde les aan de Victor Carpentierschool te Meulestede. Zij was primus in het achtste leerjaar in 1955. De prijsuitreiking had plaats in de school zelf en niet in de opera zoals voor vele andere stadsscholen. Ik werd heel uitzonderlijk met de wagen van een familielid heen en teruggevoerd. Die auto was met linten versierd, zoals je nu nog soms ziet bij eerste- en plechtige communicanten. Er werd zelfs een studioportret gemaakt tussen de woordenboeken, kookboeken en andere bijzondere prijzen, wat in die tijd alleen gebeurde bij zeer uitzonderlijke gelegenheden.

Na de plechtigheid voerde men ons naar de Slotkouterslag te Gent, tegen Oostakker. Dit waren een aantal werkmanshuisjes die nu afgebroken zijn en zich op de huidige terreinen van Volvo bevonden. Er waren wel wat bloemen van de naaste burens, maar het feest thuis was eerder pover. Mijn vader was overleden en moeder was achtergebleven met vijf kinderen. Er werd in beperkte familiekring wat gegeten maar alles bleef heel eenvoudig.

Achteraf kreeg ik als "halve wees" een studiebeurs van de stad, wegens mijn goede resultaten, maar daar is dan toch niets van in huis gekomen.

31. **Jerôme Verdonck**, primus in 1956 vertelt :

"Ik wist voor zoveel zeker dat ik primus ging zijn, maar ze hielden dat op school stil tot het laatste moment. Dat moest een verrassing blijven. Alhoewel... Het was toen nog de gewoonte dat er met de speeltijd gebeld werd met zo'n soort klok, een echte bel, en dat was altijd dezelfde die dat moest doen. Op "ne schuune

Fig. 24. Primus Jérôme Verdonck uit de parochieschool van de Vlotstraat, poserend met medaille, diploma en prijsboeken (Verzameling Eddy Levis).

keer" moest ik gaan bellen. Daardoor wist ik al dat men mij buiten wilde hebben. En dat was om te zeggen : kijk, hij is primus, en dan "gingen ze rond" voor "nen boekee". Dat was het enige dat ik van de klas zelf gekregen heb. Op het einde van het jaar was er een "prijsdelinge" in de school voor alle "studiejaren" en daar heb ik dan dat lint gekregen. Men begon bij het eerste, dan het tweede en het laatste van alles was de primus van het achtste "studiejaar". Een van de meester speelde dan "den Brabaçon" op de piano. Dat was op school in de Vlotstraat zelf. Maar als ik primus geweest ben was men juist de schoolfeestzaal aan het verbouwen. De houten "plancher" moest er uit omdat ze daar ook cinema in gaven en daarom was mijn "prijsdelinge" beneden en was er veel minder volk. Dat herinner ik mij nog : mijn vader stond te "tsiepen" (hulpen) omdat hij die "madaalde" aan mijn nek niet mocht hangen. Daarna ging iedereen naar de kring iets drinken. (Fig. 24)

In mijn geval werd dat daarna café-in-café-uit. Voor mij was er geen "voiture" (koets). In de wijk hadden ze gevraagd of ze mochten "rond gaan" maar thuis wou men dat niet hebben. Mijn vader zei : "Laat dat maar zo, 'k moe dat allemaal niet weten!" Dat was nog "nen aardigen" (rare) hoor. Uiteindelijk kreeg ge van de een en de andere toch wel wat. Van thuis kreeg ik "ne vélo", dat moest ik hebben. Van school : boeken en van de een of de andere had ik ook nog zo'n inktstel gekregen om op een bureau te stellen, een map met briefpapier en "enveloppen", geen leer natuurlijk, plastic "veur de goedkoop", dat was er ook bij en een leren "liseuse" (leesmap) met zo'n tong in om tussen de boeken te steken. Ik herinner me nog dat we bij een paar kennissen geweest zijn waar we "op café mee getrokken" zijn, en ik met mijn "madaalde" aan natuurlijk, want iedereen moest dat zien. Dan kreeg ge links en rechts drinkgeld!

Ik herinner mij ook nog dat Marc Goethals het jaar voor mij primus was. En Paul Madou, van de "tèrrepapierfabrieke" in de "meerskens", "de mis" zoals men zei, achter de Maïsstraat, die deelde de prijs uit voor het schoonste opstel. Dat was een boek over "Jongens en wetenschap".

Op mijn foto sta ik met mijn Brepolswoordenboek Nederlands-Duits. De primus van de stadsscholen kwam naar huis met zo'n pak boeken (maakt torenhoog gebaar) en ik maar met zo'n pak (minder). Het meeste dat wij kregen werd "cadeau gedaan" door de oudleerlingenbond. Die organiseerde daarvoor altijd alle jaren recht over de kerk (St.-Jozef in de Wondelgemstraat) bij "Pier de Schoenmaker" en "Virze" (Virginie) een duivenvlucht en een deel van de inleg was voor de school." Aldus Jérôme Verdonck.

Dhr. Verdonck volgde een opleiding van drukker en is nu werkzaam in de stadsdrukkerij in de Kammerstraat.

NOG ENKELE BIJZONDERHEDEN

Edward Van Bracht schrijft in "Het leven in de Gentse poortjes voor 1900" het volgende :

"In de maand juli was het prijsuitdeling in de scholen. Gelet op het overgroot aantal kinderen uit de gebuurte, was er alle twee of drie jaren een primus onder hen. De bestuurder der school, een goed man, liet de ouders dan op voorhand weten dat hun zoon "de eerste", primus was en Nathalie, de meid der school en ook een buurvrouw, liep eens ongemerkt bij den Deken van de gebuurte binnen. Enkele dagen daarna ging men rond bij de geburen om geld in te zamelen tot het koopen van een geschenk.

Op den dag van de prijsuitdeeling, die toen nog gehouden werd in de Aula der Universiteit, kwam, na de plechtigheid, de primus, vergezeld van zijn ouders, in een open rijtuig de straat ingereden. Aan zijn huis was een koord over de straat gespannen. In het midden hing er een kroon van bladeren en bloemen. Het rijtuig hield juist onder de kroon stil. Men liet deze zakken en dan werd ze over het

hoofd van den primus geschoven. Vandaar werd er verder gereden tot aan het huis van den Deken, die reeds den primus stond af te wachten. Een gedicht werd afgelezen ter eere van den held van den dag, een glas wijn gedronken en dan werden de geschenken overhandigd, waarbij de hoop werd uitgedrukt dat de jongen "verder zijn best zou doen". Daarna werd er nog wat verder rond gereden bij vrienden en kennissen.

Het spreekt van zelf, dat de meeste huizen met de nationale kleuren bevlagd waren. Aan de poortjes waren er versieringen aangebracht met bloemen van papier, lisch, aspergegroen of iets dergelijks, alsook opschriften. 's Avonds was er niet één huis dat niet verlicht was, de eene met gekleurde olielampjes, "lantjes", de andere met Japanneesche lampions. Dan kwamen muzikanten eerst een serenade geven aan het huis van den gevierde en trokken daarna, al spelende, van herberg tot herberg, een gansche sliert volk meetrekkend; tot laat in den nacht bleef men zingen en dansen."

Dhr. De Vocht liet ons weten dat ook de alombekende Vlaamse componist **Emiel Hullebroeck** primus geweest is. Hij werd geboren te Gentbrugge op 20 februari 1878 en overleed te Liedekerke op 26 maart 1965. Hij studeerde o.a. aan het St.-Gregoriuscollege te Ledeberg en was leraar aan de Rijksnormaalschool in de K.L. Ledeganckstraat van 1902 tot 1938. Daarnaast was hij nog Rijksinspecteur van de conservatoria en muziekscholen (1930-1944) en stichter-voorzitter van de auteursmaatschappij Navea-Sabam (1922-1944). We kennen hem het best via composities als "Tineke van Heule, Hemelhuis, De Gilde Viert, Moederke alleen" en vele andere liederen die een vast gegeven waren op de scholen van de vorige generatie. Voorwaar ook een primus die het ver gebracht heeft.

Dhr. François Semay deelde ons mee dat de prijsuitdelingen in het begin van onze eeuw schrill afstaken met de sobere alfabetische naamafroeping die we tot enkele jaren geleden in vele scholen kenden. Nog tot voor de eerste wereldoorlog waren de primusvieringen luisterrijke gebeurtenissen die plaats hadden in het "Broodmagazijn" op de Lindelei of in de aula van de Rijksuniversiteit in de Volderstraat. Later werd de zaal van het circus in de Lammerstraat gebruikt (!) en ook het Casino op de Coupure. Juist bij het uitbreken van de eerste wereldoorlog werd de prijsuitreiking gehouden in het Feestpaleis in het Citadelpark. Terwijl de Duitsers reeds over de grenzen waren, pompte de schepen van onderwijs de schoolkinderen de nodige dosis patriotisme in, kwestie van iets vlotter te sneuvelen voor het vaderland.

De "dichter" die de lof stak van de primus was niet altijd even sterk door de muze geïnspireerd en soms eindigde het al eens minder hoogdravend zoals :
"Lang leve en hi jmag er zijn de primus van de school van het Begijnhofplein"...
's Avonds durfde men ook al eens vuurwerk afsteken. Dit was natuurlijk niet te vergelijken met wat we tijdens de Gentse feesten te zien krijgen. Het ging eerder om "kinderleute" met "zevenslagen, boerentenen en vuurslagen".

ENKELE SLOTBESCHOUWINGEN

Wanneer we alle verslagen doornemen, komen we tot het besluit, dat het verloop van zowat alle plechtigheden min of meer analoog was en uit nagenoeg de volgende ingrediënten bestond : het mededelen van het heuglijk feit aan de ouders, het schoolfeest met prominenten, boeken, linten, medailles, lauwerkransen en speeches, de koets, de rondrit, aflezen van een lofredde of lofdicht, het versieren van straten en huizen, een huldetekst boven de deur, het overhandigen van bloemen, geschenken, het zenden van telegrammen en kaartjes, de fanfare aan de deur, het trakteren van milde schenkers, een gezellig samenzijn, al dan niet met drank en/of eten, de omhaling door de dekenij of de buurt, het tentoonstellen van de prijzen en geschenken, het vereeuwigen van de gebeurtenis door een studio- of amateurfoto.

Veel facetten hierbovengenoemd werden al of niet weggelaten of werden een extra dimensie gegeven door omstandigheden, de financiële draagkracht van de ouders, de verbondenheid met de buurt of historische omstandigheden zoals crisisperiodes of oorlogssituaties.

Tot ver in de vorige eeuw was school lopen en logischerwijze het primus zijn een prerogatief van de bezittende klasse, aangezien alleen welstellende ouders hun kinderen onderwijs konden laten volgen. Ook bestond de leerplicht nog niet. Daardoor werden de lessen zelfs door die weinigen die de armenschooltjes bezochten dan nog onregelmatig bijgewoond en verlieten veel kinderen vroegtijdig de school. (Fig. 25) Het was nagenoeg een traditie geworden dat volkskinderen na hun plechtige communie, op 12 jaar, uit school wegbleven. Deze kinderen waren dikwijls voor hun ouders een steun, want in behoeftige gezinnen was elk extra inkomen welkom. Volgens de hoofdonderwijzers was de onverschilligheid van de ouders uit de arbeidersklasse een moeilijke, bijna hopeloze zaak. De mensen gaven veel te gemakkelijk toe aan het gezeur van hun kinderen en hielden deze dikwijls voor de minste reden thuis. Ze waren zelf weinig ontwikkeld, zodat ze rap tevreden waren over de resultaten van hun kinderen. Als moeder een job had, moest het oudste meisje vaak thuis blijven om het huishouden te beredderen.

Het absentisme was om evidente redenen, veel minder een probleem in de betaalscholen, omdat dit publiek zijn kinderen bewust langer wou laten studeren dan hun plechtige communie, opdat ze met een witte boord door het leven zouden kunnen gaan. In de Onderstraat b.v. was bijna 30 % van de leerlingen ouder dan 14 jaar. Deze leerlingen verdwenen wel van zodra ze een betrekking hadden gevonden als ambtenaar of kleine bediende. Slechts een kleine minderheid volgde daarna voortgezet onderwijs. De betaalscholen voor meisjes hadden het iets moeilijker dan deze voor de jongens. Voor vrouwen waren er immers minder professionele mogelijkheden.

Zo maakte ik het in 1970 nog mee dat de beste leerlinge uit mijn klas van haar ouders niet verder mocht studeren. "Veur meiskes es dat niet vandoen." luidde

Fig. 25. Kinderen uit de Gentse vlaspinnerij "La Linière Gantoise" in 1913. De foto werd genomen aan de Hoogpoort te Gent. De jongens en meisjes moesten 's morgens om 4 uur opstaan, want zij woonden anderhalf tot 2 uur gaans van de fabriek. Lang naar school gaan was voor volkskinderen verloren tijd en voor de ouders verloren geld. Zo snel mogelijk naar de fabriek was de boodschap. Foto uit het boek : "In Memoriam Jan Samijn 1869-1933" Sam. Mij. "Volksdrukkerij" 1933. "Reproductie : Fotoburo Bodenghien. Verzameling E. Levis.

toen nog het vooroordeel.

Een van de verschillen tussen het vrij en het officieel net was de competitiegeest en het toekennen van medailles. Daar waar in 1930 het geven van medailles in het Gentse stadsonderwijs afgeschaft werd, ging dit fenomeen in het vrij onderwijs gewoon door. De grote colleges met enige faam, die mikten op de "betere" klasse, moesten het hebben van competitie en natuurlijke selectie. Men kweekte er naar eigen zeggen een elite en zij hielden dan ook aan hun leerlingen voor dat zij de besten waren en eens de leidende belangrijkste posities in ons economisch en bestuurlijk apparaat dienden over te nemen. Dit gold uiteraard niet voor de volkse wijkschooltjes.

In het officieel onderwijs en in het Stedelijk onderwijs in het bijzonder, streefde men er naar, naar aloude liberale en sociale opvattingen, het onderwijs te democratiseren en het zodoende open te stellen en toegankelijker te maken voor de gewone man. Dit belette niet dat ook de Liberale Franstalige Bourgeoisie zijn eigene elitescholen had. De vierde graad, t.t.z. het 7de, 8ste en in sommige scholen ook het 9de leerjaar, werd door de stedelijke directies lange tijd zelf in stand gehouden om de goede leerlingen op hun eigen school te houden. Uit-

eindelijk verdwenen ook daar de primusvieringen samen met de 4de graad, toen deze in 1956 en de technische 4de graad in 1964 definitief afgeschaft en door het nieuw Lager Middelbaar Onderwijs vervangen werd.

Eddy LEVIS

BIBLIOGRAFIE

- "Pages d'Histoire locale Gantoise" - Prosper Claeys, 1e deel hoofdstuk IV : "Hellebaut (primus). Entrée solennelle à Gand en 1793." - 1894.
- "Gent sedert 1831 - Voornaamste gebeurtenissen. Eerste reeks 1831-1840" D. Destanberg - 1903.
- "Gand sous la Domination Française 1792-1814" - Joseph E. Nève - 1927.
- "Flitsen uit de geschiedenis van het Koninklijk Atheneum voor Jongens te Gent in het raam van de evolutie van het Rijksmiddelbaar Onderwijs in België" - Hubert Demoor - 1951.
- "Gentse penningen 1780-1980." - Museum voor Volkskunde Gent - 1989.
- "De Lagere School in België van de Middeleeuwen tot nu" - Tentoonstellingscatalogus A.S.L.K. - 1986.
- "Bevrijding" Orgaan A.C.O.D.-Onderwijs Antwerpen 1968 nr. 1-2.
- "Geschiedenis van het Stedelijk Onderwijs te Gent 1828-1914." Michel Steels - 1978.
- "Fieke Tofus, verhaal uit het alledaagse leven." - Alexis Callant - 1935.
- "De erfenis van de Franse Revolutie 1794-1814" Tentoonstellingscatalogus A.S.L.K. 1989, hoofdstuk onderwijs : schoolfeesten en prijsboeken.
- "Het volksonderwijs gedurende de periode 1900-1930", Jan Van Poucke, Seminaries voor Historische en Vergelijkende Pedagogiek Rijksuniversiteit Gent - 1982.
- "Volledige werken. Kindergedichten, liederen, toneeltjes, socialistische zangen en cantaten, toneelwerken en zangspelen" Aimé Bogaerts - 1925.
- "Vrijmetselaars te Gent tijdens het Empire en de Hollandse periode (1804-1824); Hugo De Schamphelleire, Els Witte en Fernand V. Borné; Overdruk uit : Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent; Gent, 1971.
- "De Gentse "primus" Jan-Baptist Hellebaut (1774-1819); Eerste decaan van de faculteit der rechtsgeleerdheid van de Gentse Universiteit"; Prof. Dr. Guy Schrans. Overdruk uit "Recht in beweging". Opstellen aangeboden aan Prof Mr. Ridder R. Victor; uitg. Kluwer-Deurne/Antwerpen. 1974.
- "Verfransing, myte of werkelijkheid?", reeks over het stedelijk onderwijs te Gent. "De Gentenaar", sept. 1990.